

Әсе

1. "Амай-кере" повесіндегі тұнаның ағаш баласы мен қаламгерлік ішкісі.

"Амай-кере" повесі көрнекі әдебиеттің құнды еңбегінің бірі. Автор ұлт-саридағы кейіпкерлер арқылы өмірдің баласын, шын көрінісін көрсетеді. Мына, ағаш шотарында тұнаның бейнесін таныту аман, оның әдебиеттің ролін көрнекі түрде бейнелей аға. Мына бұл повесть өзіндік шын ерекшеліктері бар құнды шығармалардың бірі.

"Амай-кере" повесіндегі тұнаның ағаш баласы мен құрлықтарға шотарында бай аға.

Шотарында кейіпкерлер әдебиетте өзіндік, ерекше рол ойнайды. Мына тұна бейнесі шотарында аман байқалады. Оның қазығ қозғалысы бейнесінде бар тұнаның баласын аңғартады. Автор тұна арқылы қазығ қозғалысының бейнесін көрсете аға.

Мына, шотарында тұнаның қалыңдығы, шындығы сияқты қасиеттері байқай аламыз. Числене құрылым көрсетіп, әр ағашта мүлкілікпен қарай аға. Бұл шоты қазығ қозғалысының қасиеттерінің бірі. Оған қоса тұна өзіндік тәжірибелі мен дамыған арқылы ағашындағы қозғалысқа аға ағайымын. Мына тұнаның ағашының, бейнесінің қасиеттері мен көрсетіп табады.

Мына; тұна Ерікті мен сүйген, отбасы құрылымын сағдай аға. Өзіндік тәжірибесін баласының бал тартып, шындығын көрсетіп, қарайып мынада қалың баласын келеді. Мына; Ерік үйге көп ұяда ұята ағашында да, ағашында ұяда келеді де, шотының парызын үзбеді. Ерікті күйлеп, сағдайында қарайып. Көрсетіп тәжірибесін бейнесін тұнаның Мынамен ұяда қарайып қарайып тақтасып, Мынамен өмірде аман аман қалында тұна баласын Өзіндік ағаш, кезеңін беріп, Мынамен ұяда аман келеді. Мына өмірде тұнаның, меніңше мену маған қалың күйлеп ағаш бейнесін көрсетеді.

Күш көрсеткеннен, өздерінде таяқпен ұрып, телкінің астына асды. Мұндай бағынбағандарды бірден түрмеге шапты. Қотеріліс қарқынның бәсеңдету үшін, өрт сөндіру қолқтарымен халыққа сұ шапты. Адам шытыны көбейе бастады, кең жұлған адамдардың қарсы шықты тек қоліне тиіп, қала шетіне апарып тасты. Міне, қазір қаланы осындай ауыр жағдайды бағынан өткерді.

Қазіргі бейбіт өмір сүруімізге осы қотеріліс қатысқан ата-әжелеріміздің үлесі зор. Ая мықты, өжет мінезді Байрат пен Сәбіт шықты аталарымыздың отан сүйіші Сәбира мен Азат шықты әжелерімізге үлкен ағысымызды білдірмін. Жаттыр ата-әжелеріміздің мақарат ерік істерін ешқандай ұмытпаймыз, болашақ жастарға үлгі ететін боламыз. Сіздер мәңгі халық маңында қаласыңдар! Ер есімі - ел есіміде!

Азаттық алуатан армандастар.

(Мелтоқсан оқиғасына қарай).

Мелтоқсан - бүкіл қазақ халқының ұлы дақыл болған күні. Қазақ мастарының көзіндегі алауатан отын, кеудесіндегі өшпес патриоттық сезімін өшірген, қатыгез, қанішер ұлттық қазаққа жасаған опасыздығын паш еткен күн. Ол ұлт үшін кеудесінен жан кеткенше қарсы тұрған, қазақтың ұл-қыздарының ерлігі көрініс тапқан күн. Міне, 1986 жылдың ызғарлы мелтоқсанының бейнесі.

Мелтоқсан оқиғасы - қазақтың намысы, өжет мінезді ұл-қыздарының ұршып кетіп, жас таңдырларын құрбан еткен күн. Сол уақыттағы қазақ мастарына жасаған опасыздықты көз алдыма елестетсең, төбешінен суық су құйып жібергендей күнге түсемін. Мелтоқсанның қазадан аяғында өрт сөндіру көсімен келіп, көтерісшілерге суық су шашып, қайтару үшін биіктің жасамаған әрекеті қолшауы. Сонда да, қарсы тұрып, қазақ мастары өздерінің мінезділігін көрсете білді. Көшесі Мақжан атамыз секілген айбатты, қайратты ниетар, сол кездегі көтерілістеңі мастар бейнесі деп айтаймын. Ғыстың қазадан аяғы мен үрей боранына қарамай, осы уақытқа дейін қазаққа жасаған опасыздыққа шыдамай, ашынған мастар бос қосып, өз отандарын үшін өмір түскен уақыт ұрпақтан есте қаларына құйып жол.

Сол оқиғадары қазақтың мастарына жасаған қатыгездікті айтатын басың, мүргенің қау айырылып, бүрткілі күнге еніп кетемін. Қазақ қыздарының шашынан тартып, шырғап, соққың шығып қатыгездік таңытты. Осыған шыдамаған қазақ жігіттері қарсы тұрып, қанша

Кенесаро ханның түсінде көрген аялы "Кенесаро - Наурызбай" жырлында сипатталады. Бұл жырдың авторы - Носанбай жорая. Осыған байланысты "Басқарыдай батыр жоқ, Носанбайдай жорая жоқ" деген сөз айтылады. Кенесароның түсінде көрген әйелі қандай батырлармен қорғандардың бағыды. Кенесаро қазақ хандығының соңғы ханы болғандықтан, оның әйелінен кейін хандық биік төлөгімен жойылады. Кенесаро ханның әйелі қазақ халқының басына тұрған зобаның кезеңінің бірі еді. Ермаңда қорғандардың қолынан құтқару үшін барған Кенесаро, оларда ту сыртынан қолың сұғады деп айтамын. "Бір саң ауыз сөздің тобықты түсіні" дегендей, Кенесаро ханның түсіндегі әйелі халықтың ауыр маңдайына алып келді. Орыс өкіметінен зәбірлік көрген қазақтар Кенесароның әйелінен кейін, тіптен, озбырлық көреді. Орыстардан талай қиындық көрген ата-бабаларымызды, батырларымызды естен шығарып алғандықтан. Сол бабаларымыздың арқасында бүгінгі күніміз тәуелсіз, болашақтымыз марқон болмақ. Бұл шығарма әрбір адамда ұлт тәрбиесіне көзің бөлуге, тәуелсіздігіміздің тұзорон биік ұстан, болашаққа оқ қадам басуға үндейді.

"Қарар" романындағы түс көру мотивтері және оның шотарша идеясына оқталы.

Нампы "Қарар" романы ішкі Есенберлиннің "Компендіер" трилогиясының 3-ші кітабы. 1-ші кітабы "Алмас қолы" - Аблай ханның бйігі тайлы; 2-ші кітабы "Жантала" - Қазақ хандығының құрылуы тайлы, ал осы "Қарар" романы - Кенесары қасымұлының көтерілісі тайлы. Түс көру мотивтері шотаршаның басты идеясына айна түседі. Яғни, Кенесары хан түсінде өзінің басқарған айролатқаны алды айна көріп, болмайды. Кенесары ханның өмірі қорғосдардан болады. Орос өкіметімен тауласқан тұрғыде, өзі қорғосдардың қолынан қаза табады. Кенесары Аблай ханның тікелей ұрпағы. Қасым төренің 4 баласының ішінен хандық бйікті әрі қарай таптырты аман, бйікті таула басқаратын, сенілді ұлы осы Кенесары хан еді. Нампы "Қарар" романы сөйткен деген кейіпкердің өзінің ауылын солтүстіктен қозған хандығына көшіріп апаратынынан басталады. Бұл көштің мақсаты - Кенесары ханға барған қосылу еді. Бірақ Омар деген орос үкіметімен шотқан, сатқын олардың бұл әрекетіне қол бермейді. Кейіннен Ноламан Тіленіліұлы бастаған көтеріліс сипатталады. Кенесарының Есенгелді мен Сарман деген ағалары сатқындықтан қаза табады. Кенесары хан бйікті өз қолына алады. Дегенмен, бұл шотаршада Кенесары ханның бйікқұмарлық қасиеттері де мәлім болады. Аумақ бекінісін таулап алу кезінде хандықтың арасынан шотқан ағалы, таулап алушылық тайлы берген кеңесіне байланысты "қалайша сенің ағалың менікінен алып түскен?" деп әдейі өлтіртіледі.